ח״י אלול

א. אין דער שיחה פון ח״י אלול תש״ה[1], האט כ״ק מו״ח אדמו״ר געזאגט: ביי חסידים איז פאראן אן אלטער חסידישער ווארט אין צוויי אויספראכן: א) ח״י אלול איז דער טאג וואס האט געבראכט און ברענגט א לעבן אין אלול. ב) ח״י אלול גיט א חיות אין דער עבודה פון אני[2] לדודי ודודי לי.

פון דעם וואס כ״ק מו״ח אדמו״ר האט איבערגעזאגט ביידע נוסחאות, איז מובן, אז זיי זיינען ביידע אויסגעהאלטן, און אין יעדן נוסח איז דא אן אויפטו אין תוכן לגבי דעם צווייטן[2*] — דארף מען פארשטיין:

נאכדעם ווי עס ווערט געזאגט (אינעם ערשטן נוסח) אז „ח״י אלול . . ברענגט א לעבן אין אלול (סתם)״, מיינט דאס אז עס ברענגט א לעבן אין אלע עניני אלול, כולל (די התעוררות אויף) אלע סוגים אין עבודת ה׳ פון דעם חודש

— וועלכע זיינען מרומז, ווי גערעדט כמה פעמים[3], אין די ראשי־תיבות פון אלו״ל: „אנה לידו ושמתי לך״[4] (ערי מקלט) — תורה (כמחז״ל[5] דברי תורה קולטין); „אני לדודי ודודי לי״ — קו העבודה, תפלה[6] (וואס איז מחבר אידן מיטן אויבערשטן — „אני לדודי גו׳״[7]); „איש לרעהו ומתנות לאביונים״[8] — גמ״ח; און „(ומל ה״א) את לבבך ואת לבב (זרעך)״[9] — ענין התשובה —

וואס גיט צו נאכדעם דער צווייטער נוסח, אז „ח״י אלול גיט א חיות אין דער עבודה פון אני לדודי ודודי לי״, וואס איז בלויז איין סוג עבודה פון (די סוגים וועלכע זיינען מרומז אין די ר״ת פון) אלול?

ב. ויש לומר, אז די צוויי נוסחאות וועגן דעם אויפטו פון ח״י אלול, זיינען בהתאם צו די צוויי מעלות פון דעם טאג[10] אלס דער יום הולדת פון די „שני המאורות הגדולים״[11]: יום הולדת פון דעם בעש״ט — מייסד פון תורת החסידות הכללית, יום הולדת פון דעם אלטן רבי׳ן — מייסד פון תורת חסידות חב״ד.

חסידות חב״ד, אע״פ אז זי איז א המשך פון חסידות הכללית — אראפטראגן תורת החסידות אין אן אופן אז זי זאל ווערן פארשטענדלעך אין חכמה בינה דעת, שכל האדם — האט זי א חידוש מיוחד לגבי חסידות הכללית[12]

1) לקוטי דיבורים ח״ג ע׳ 946. ס׳ השיחות תש״ה ע׳ 122.

2) שה״ש ו, ג. — ר״ת אלול (אבודרהם סדר תפלת ר״ה. פע״ח שער ר״ה פ״א. שער הפסוקים עה״פ. ועוד).

*2) וראה בארוכה לקו״ש חכ״ט ע׳ 161 ואילך.

3) הקדמה לקונטרס צד (בסה״מ תשי״א). ליקוט „אלול״ (קה״ת תשי״ד, תשל״ה, תש״מ). לקו״ש ח״ב ע׳ 396. ח״ט ע׳ 299. לעיל ע׳ 207. ועוד. וראה גם אלף למטה ר״ס תקפא.

4) משפטים כא, יג. שה״פ ול״ת עה״פ. פע״ח שם.

5) מכות י, א.

6) כ״כ גם באלף למטה שם. וראה עוד אופן בלקו״ש ח״ט שם (הערה 23).

7) וגם היא פולחנא דרחימותא („דודי״) — ראה קונטרס העבודה פ״א וג׳.

8) מג״א ט, כב. ספר ערוגת הבושם בשם ס׳ אמרכל.

9) נצבים ל, ו. בעה״ט עה״פ. אבודרהם שם.

10) ועפ״ז יומתק הקשר דהמשך השיחה דח״י אלול הנ״ל — ע״ד יום הולדת הבעש״ט ודאדה״ז.

11) לשון כ״ק מו״ח אדמו״ר בשם אביו — ס׳ השיחות תש״ג ע׳ 142, 146, 188. ועוד.

12) ראה ד״ה פדה בשלום תרפ״ה (בשם אביו

[ועד כדי כך איז דער חידוש, אז דער־צו האָט זיך געפּאָדערט אַז דער מייסד (ומגלה) פון חסידות חב״ד — דער אַלטער רבי — זאָל זיין אַ נשמה חדשה, כידוע[13]; ביז ער ווערט אָנגערופן (ווי דער בעש״ט) „המאור הגדול[14]״ (כנ״ל)].

ועד״ז איז עס בנוגע דעם ענין פון „אני לדודי ודודי לי״: כאָטש אַז דאָס איז אַ פּרט פון כלל הענין ד„אלול״, טוט ער אויף אַ חידוש עיקרי **אין דעם כלל, און אַלע עבודות פון אלול ווערן דורכדעם געטאָן אויף אַ העכערן אופן — וע״ד חידוש חסידות חב״ד לגבי און אין חסידות הכללית.**

און דאָס איז דער ביאור פון די צוויי נוסחאות הנ״ל וועגן ח״י אלול:

דאָס וואָס ח״י אלול איז דער יום הולדת פון בעש״ט האָט אַריינגעגעבן אַ חיות אין אלול, **ווייל חסידות הכללית גיט אַריין אַ חיות** כללי **אין עבודת ה׳, אַ חיות וואָס נעמט אַרום און נעמט דורך אַלע סוגי עבודה;**

און מצד דעם וואָס ח״י אלול איז דער יום הולדת פון אַלטן רבי׳ן — מייסד תורת חסידות חב״ד **— איז אַריינ־געגעבן געוואָרן אַ חיות אין דער עבודה פון „אני לדודי ודודי לי״ (און דורכדעם בכל סוגי העבודה), ווייל (דער חידוש פון) חסידות חב״ד איז פאַרבונדן במיוחד מיט דער עבודה, כדלקמן.**

ג. די נקודת החילוק צווישן חסידות הכללית (דער בעש״ט) און חסידות חב״ד (דער אַלטער רבי) האָט כ״ק מו״ח אדמו״ר אַרויסגעבראַכט אין אַ קורצן פּתגם[15]: דער בעש״ט האָט באַוויזן ווי מען דאַרף **דינען דעם אויבערשטן, און דער אַלטער רבי האָט באַוויזן ווי מען** קען **דינען דעם אויבערשטן.**

פון פּשטות הלשון איז לכאורה משמע, אַז פון תורת הבעש״ט ווייס מען נאָר ווי אַזוי עס דאַרף **זיין עבודת ה׳, אָבער ניט דעם דרך ווי מ׳**קען **דורכ־פירן די עבודה** בפועל.

איז תמוה: ווי איז שייך צו זאָגן אַז דער בעש״ט האָט ח״ו ניט באַוויזן דעם וועג ווי צו זיין אַן עובד ה׳ בפועל? ואדרבא — דער בעש״ט האָט אויפ־געשטעלט אַ ריבוי גדול פון תלמידים ותלמידי תלמידים עובדי ה׳ ע״פ דרך החסידות פאַר דער התגלות פון חסידות חב״ד, און אַזוי אויך — תלמידי תלמידיו אין דורות לאחרי זה, אויך די וואָס האָבן זיך ניט עוסק געווען (מאיזה סיבה וטעם שיהי׳) אין חסידות חב״ד. ביי זיי איז גע־ווים געווען (ניט נאָר די ידיעה ווי אַזוי מען דאַרף **דינען דעם אויבערשטן, נאָר)** עבודה בפועל **ע״פ דרכי החסידות —**

היינט וואָס איז דער פּשט, אַז (דוקא)

כ״ק אדמו״ר מהורש״ב נ״ע — י״ט כסלו עטר״ת*) שבזה שהביא אדה״ז חסידות לידי השגה גילה עצם פנימיות התורה. וראה לקו״ש חט״ז ע׳ 38 ואילך. ולהעיר מס׳ השיחות תורת שלום (ע׳ 55) „דער אַלטער רבי הי׳ מסכת בפ״ע״.

13) שיחת ח״י אלול הנ״ל (לקו״ד שם תעח, א ואילך. סה״ש תש״ה ע׳ 127 ואילך). וראה לקו״ת שה״ש (נ, א) בפירוש ענין נשמות חדשות. וש״נ.

14) להעיר מב׳ הפירושים בפסוק (בראשית א, טז) „שני המאורות הגדולים״ — (א) שבתחילת הבריאה הי׳ אור הלבנה גדול כמו אור השמש. (ב) שאז היתה הלבנה „מאור״ כמו השמש ולא מקבלת אור מהשמש (ראה בפרטיות ס׳ הערכים־חב״ד ע׳ אור הלבנה ס״א וס״ז (וראה שם ס״ח לענין אור הלבנה לעת״ל), וש״נ).

*) נדפס בסה״מ עטר״ת (הוצאת תשמ״ח) ע׳ תרעג.

15) „התמים״ ח״ב ע׳ נח [עו, ב]. סה״מ תש״ח ע׳ 292.

דער אלטער רבי האט באוויזן ווי מען קען דינען דעם אויבערשטן?

ד. ווערט מען דאס פארשטיין בהקדים, אז כשם ווי מען געפינט בנוגע תורת החסידות — אז פריער איז זי נמשך געווארן באופן כללי (חסידות הכללית) און דערנאך איז זי אראפּ־געטראגן געווארן אין שכל (חב"ד) ובפרטיות — געפינט מען אויך עד"ז בנוגע צו כללות התורה:

דער אויבערשטער האט געגעבן תורה — תורה שבכתב און „הלכות הנגלות לנו ולבנינו"[16] פון תורה שבעל פה[17] — צוזאמען מיט די כללי התורה — מדות שהתורה (שבכתב) נדרשת בהן, ועד"ז בנוגע צו תושבע"פ (ווי צו דרש'נען און אפלערנען פון פסוקים[18] און ווי זיך עוסק זיין אין „עומק טעמי ההלכות והפלפול בטעמיהן כו'"[19]); און דערנאך, דורך דעם לימוד התורה פון אידן (לויט די כללי התורה שניתנו למשה בסיני), ווערן נתחדש — דורך זייער יגיעה מיט זייער שכל — כו"כ ענינים בתורה, אויך „חידושי הלכות לאין קץ ותכלית"[19].

וואס דאס איז איינער פון די ביאורי מאמר חז"ל[20] „כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל ניתן למשה בסיני" — דלכאורה איז דאס א סתירה מיני' ובי': אויב „הכל ניתן למשה בסיני", איז דאס דאך ניט קיין חידוש — היינט ווי זאגט מען אויף דעם „עתיד לחדש"[21]?

אויך איז ניט מובן: ווי איז שייך צו זאגן אז משה רבינו האט אין אזא קורצן זמן דורכגעלערנט כל התורה כולה מיט אלע חידושים פון יעדן תלמיד ותיק עד סוף כל הדורות (ובפרט אז דאס איז דאך אויך כולל — דעם „חידוש תורה מאתי תצא"[22], תורתו של משיח[23], וואס וועט זיין[24] בריבוי מופלג)[25]?

---

16) לשון אדה"ז בהל' ת"ת פ"א ס"ה.

17) ראה בארוכה רמב"ם בהקדמתו לפיה"מ בתחלתה. של"ה במס' שבועות (קצב, ב). וכמחז"ל (תו"כ ורש"י ר"פ בהר) דכל המצות כלליהן ופרטיהן ודקדוקיהן מסיני.

18) להעיר מזח"ג (רכא, א) לית לך מלה זעירא דלא תשכח לה באורייתא. וראה תענית ט, א.

19) הל' ת"ת שם.

20) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר רפמ"ז. ויק"ר רפכ"ב. קה"ר פ"א, ט (ב). פ"ה, ח (ב). ועוד. וראה הנסמן בהערה הבאה.

21) בירושלמי ומדרשים שבהערה הקודמת לא נאמר הלשון „לחדש" (כ"א „להורות" „לומר" וכיו"ב) [במגילה שם — „עתידין לחדש ומאי ניהו מקרא מגילה", ולא קאי על הדינים הנלמדים ע"י פלפול וכיו"ב].

אבל כן הובא בכ"מ, ומהם: שו"ת רד"ך בית ה' חדר ג. שו"ת הרדב"ז ח"ג סי' אלף כ (תקצד). תורת העולה ח"ג פנ"ה. הקדמת ש"ך עה"ת (ג, ג). כתבי האריז"ל שצויינו לקמן הערה 26. או"ת להה"מ ר"פ תולדות (יא, ג). תניא קו"א ד"ה ולהבין פרטי ההלכות. ועוד. ולהעיר שגם בירושלמי ויק"ר וקה"ר (פ"א) שם הובא ע"ז הפסוק (קהלת א, י) ראה זה חדש גו'. ובויק"ר הוצאת מרגליות מביא גירסא (מכת"י) בויק"ר שם — „עתיד לחדש". וכן הובא במטה משה שער ב'. והגר"א גריס כן גם בירושלמי שם.

22) ויק"ר פי"ג, ג.

23) כמאמר הידוע (המשך תרס"ו ע' כג. תקמו. ועוד) שמ"ת לא יהי' עוד הפעם.

24) להעיר מהידוע (ד"ה וידבר (הב') תרצ"ט בתחלתו וסופו. ועוד) דזה שמשיח יוכל ללמוד תורה את כל העם כולו אף שיהיו ריבוא רבבות אנשים כו' הוא מפני שיהי' לימוד במדריגת הראי',

ע"ד הא שהאריז"ל שמע בב' או ג' שעות מה שלא יכול לפרש בדבור בשמונים שנים רצופים יומם ולילה (פע"ח שער ק"ש שעל המטה פ"א) כי השגתו היתה בבחי' ראי' (לקו"ת צו יז, ב. ובכ"מ).

ומזה מובן ג"כ שאין לתרץ השאלה שבפנים, כי משה קיבל התורה באופן של ראי' — כי מכיון שבסיני ניתנה גם תורתו של משיח, ש(גם) לימודו הוא באופן של ראי', ובמשך שנים רבות, הרי אאפ"ל שמשה למד כל זה בפועל (אף ע"י ראי') במשך ארבעים יום גו'.

25) וביותר קשה ע"פ מחז"ל (מנחות כט, ב) הובא לקמן בפנים.

איז איינער פון די ביאורים אין דעם, כנ"ל: משה רבינו האָט מקבל געווען תושב"כ און תורה שבע"פ מיט אַלע כללי התורה[26] ווי אַרויסצולערנען פון זיי כו"כ פרטים — ע"ד הפשט הרמז הדרוש והסוד — און דער תלמיד ותיק לערנט און נעמט אַרויס בפועל די פרטי השקו"ט הפלפול וכו' ביז צום דין פרטי — פון דעם כלל[27]; און דעריבער איז עס אַ חידוש (וויבאַלד אַז משה האָט בפועל דעם ענין פרטי ניט געלערנט, ובלשון חז"ל[28] אַז משה „לא הי' יודע" די „תילין תילין של הלכות" וואָס ר' עקיבא האָט גע'דרש'נט);

וויבאַלד אָבער אַז אַלע חידושים אין תורה מוזן זיין געבויט אויף די כללים וואָס משה האָט מקבל געווען בסיני, קומט אויס אַז „הכל ניתן למשה בסיני" — אַלץ איז שוין געווען כלול (בהעלם עכ"פ) אין דער תורה ווי זי איז געווען ביי משה'ן[29].

ובכ"ז דאָס וואָס דער תלמיד ותיק האָרעוועט אויס מיט זיין שכל צו מגלה זיין אַן ענין פרטי פון תושבע"פ (לויט די כללי התורה), טוט ער דערמיט אויף אַ חידוש אין תורה; און דאָס ווערט אַן ענין עיקרי אין תלמוד תורה, ויתרה מזו: עס איז אַ חיוב אויף „כל איש ישראל"[30] — ניט נאָר צו לערנען דאָס וואָס שטייט שוין אין ספרים וכו', נאָר אויך — „לחדש . . הן בהלכות הן באגדות הן בנגלה והן בנסתר"[30] [און נאָך מער: יעדער איד האָט אַ חלק אין תורה וואָס ער דאַרף מחדש זיין, וואָס אין דעם איז תלוי די שלימות פון זיין נפש[31]].

און עד"ז איז דאָס אינעם ענין פון חסידות חב"ד (אַראָפּטראָגן חסידות אין שכל), אַז כאָטש דאָס איז לכאורה אַ פרט פון חסידות הכללית, ווערט אָבער דערמיט אויפגעטאָן אַ חידוש וחידוש עיקרי אין חסידות.

ה. פאַרוואָס ווערט טאַקע דער לימוד התלמיד ותיק אָנגערופן בשם „חידוש"? אמת טאַקע אַז משה האָט בפועל ניט געלערנט יעדן ענין ודין אין אַ פרטיות'דיקן אופן — אָבער אַ חידוש אמיתי מיינט[32] דאָך ניט נאָר אַז די זאַך איז פריער ניט געווען בגלוי בפועל, נאָר

---

26) ראה שמו"ר פמ"א, ו: וכי כל התורה למד משה כו' אלא כללים למדוהו כו'. וראה של"ה בהקדמה בית חכמה (כה, א־ב) ובמס' שבועות שם (הובא בקונט' עה"ח פל"א). סה"מ תפר"ח ע' קכח. וראה (באו"א קצת) שער מאמרי רז"ל להאריז"ל (למד"ר פ' חוקת). ועוד ביאור — שער רוה"ק (בהוצאת ת"א תשכ"ג — קח, ד) ושער הגלגולים הקדמה יז. וראה הנסמן לקמן הערה 28.

27) ראה לקמן ע' 386 ואילך (והערה 54) בנוגע למנהגי ישראל ותקנות כו'.

28) מנחות כט, ב. וראה שער מאמרי רז"ל שם. חדא"ג מהר"ל מנחות שם. עץ יוסף לע"י שם.

29) וי"ל שזהו ג"כ הביאור בהא דר"א הגדול „לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם" (יומא סו, ב. סוכה כז, סע"ב. ולהעיר מתורת שלום שם: וואָס איך זאָג איז אַלעס זיינע) — דלכאורה תמוה: הרי בודאי לא הי' כל לימודו של ר"א רק חזרה על דברי רבו, ובודאי גם חידש בתורה (ובפרט שזהו חיוב, כדלקמן בפנים) — אלא שכל חידושיו של ר"א היו רק ע"פ הכללים ודרכי הלימוד המיוחדים של רבו.

30) אגה"ק סכ"ו (קמה, א). וראה הל' ת"ת לאדה"ז (פ"ב ס"ב): ולחדש כו'. ובזח"א (יב, ב) „לאפשה לה בכל יומא" (ולהעיר מתו"א מקץ לח, ג).

31) אגה"ק שם (ולהעיר מהל' ת"ת לאדה"ז פ"א סוס"ד). וראה (בענין החלק שיש לכאו"א בתורה) שער ההקדמות ושער רוה"ק שם. לקוטי מהרח"ו זלה"ה שבסוף שער מאמרי רז"ל.

32) כפי' חז"ל במש"נ (קהלת א, ט) אין כל חדש תחת השמש — פ"ח מח' פרקים להרמב"ם (וראה מפרשי המשנה אבות פ"ה מ"ו). ולכאורה צ"ע מסנהדרין קי, סע"א. וי"ל דשם א) הדיוק „יברא". ב) עדיפא מיני' משני לי'.

ולהעיר מפרש"י עה"פ: ...אבל ההוגה בתורה מוצא בה תמיד חידושי טעמים וכו'.

אויך אז זי איז אפילו „בכח" ניט געווען. און וויבאלד אז דער דין פרטי איז געווען כלול (בהעלם) אין תורה ווי משה רבינו האט זי געלערנט — וואס דערפאר זאגט מען כנ״ל „הכל ניתן למשה בסיני" — איז ווי רופט מען דאס פארט אן בשם חידוש[33]?

איז דער ביאור אין דעם בדרך אפשר[34]: דער תואר חידוש איז ניט אזוי מצד דער חפצא, דעם ענין הנלמד (אז דער ענין איז א נייעס, וואס איז פריער ניט געווען), נאר (בעיקר) מצד דעם גברא — אדם הלומד:

דער ענין אין תושבע״פ ווי ער איז כלול אין תורה ווי זי איז געגעבן געווארן בסיני איז אויף אזויפיל בהעלם[35] ביז אז, כנ״ל, אפילו משה וואס האט געוואוסט אלע כללי ואופני לימוד הפרט מן הכלל „לא הי' יודע מה הן אומרים",

און דעם פרט'ס קומען לידי התגלות איז אן אויפטו וואס געהערט אינגאנצן צום תלמיד ותיק. און דעריבער הייסט עס א חידוש פון דעם תלמיד ותיק — וויבאלד אז ער האט דעם גילוי הענין אויסגעהארעוועט בכח עצמו, דורך יגיעת שכלו, איז עס מצד אים אן ענין חדש ממש.

און דאס איז אויך איינער פון די טעמים[36], פארוואס די שלימות הנפש איז תלוי אין דעם ענין פון „לחדש שכל חדש" אין תורה:

דער אמת'ער ענין פון שכל איז, אז דער ענין שכלי ווערט ביים אדם מושג ונתפס[37], ניט דורכדעם וואס א צווייטער (ווער(ע)מען ער גלויבט) פארזיכערט אים אז דער ענין איז אזוי, נאר דורכדעם וואס ער, בכח שכלו והבנתו הוא, פארשטייט אזוי. און דערפאר איז די שלימות פון שכל אין דעם ענין פון „לחדש", וואס ווייזט אז ער איז געקומען צום ענין שכלי אינגאנצן בכח עצמו (כנ״ל).

און וויבאלד אז דער תכלית פון תלמוד תורה איז, אז דער שכל האדם זאל נתאחד ווערן מיט חכמתו ית' ב„יחוד נפלא" — דעריבער, ווערט די שלימות הנפש (וואס דארף דערגרייכט ווערן דורך ת״ת) אויפגעטאן דורך דעם וואס דער אדם איז מחדש בתורה.

ו. דאס איז אויך דער חילוק אין דעם ווי תורה איז געגעבן געווארן מלמעלה, און ווי זי ווערט דערנאך געלערנט דורך אידן:

לקח טוב נתתי לכם[38], מתן תורה, נותן התורה — איז דער עיקר הדגשה ווי דער לשון נתינה, די נתינה מלמעלה;

---

33) אף שיש ענינים שלא נלמדו מתושב״כ, כמו מנהגים (שאינם דין דתושבע״פ ג״כ) (ראה לעיל הערה 27), „וגם כמה ענינים נתחדשו ממש בתושבע״פ ורק אסמכוה אקרא כו'" (המשך תרס״ו ס״ע שפג. ועד״ז בתו״ח פ' ח״ש קלד, ג. וראה גם במקומות שנסמנו בהערה הבאה) — מ״מ, מפשטות הלשון „כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש" משמע, שגם דין הנלמד ע״י מדות שהתורה נדרשת בהן וכיו״ב (שהם רק — מן ההעלם (שבכלל) אל הגילוי) נק' חידוש, וכמבואר בהמשך תרס״ו (כנסמן בהערה הבאה). וראה הנסמן לעיל הערה 26.

34) ראה המשך תרס״ו ע' שפג. שצג. תד (בנוגע לתושב״כ ותושבע״פ).

35) להעיר מסה״מ תפר״ח (שצויין בהערה 26) „שבמ״ת נמשכה ונתגלתה התורה כמו״ש בבחי' כלל בשרשה בחכמה הקדומה", ושם לפנ״ז „במחה״ק דא״ק" — אבל זהו למעלה מגדר כלל ופרט המדובר בפנים.

36) נוסף על המבואר באגה״ק שם (מצד העלאת הניצוצות כו').

37) תניא פרק ה, ע״ש.

38) משלי ד, ב. אבות פ״ו, ג.

ביז אַז עס קען קומען אין דער נתינה — ע"ד ווי מען זעט ביי אַ רב ותלמיד דאָ למטה, ווען ביים רב לייכט דער שכל מיטן גאַנצן אורך רוחב ועומק, לערנט ער עם דעם תלמיד — בלשון חז"ל[39] — ב„דרך קצרה", ער גיט דעם תלמיד דעם קיצור, די נקודת השכל אָן פּרטים. די נקודה איז אין זיך טאַקע כולל אַלע פּרטי השכל[40], אָבער זיי זיינען דאָרט ניט ניכר ווי אַ מציאות פאַר זיך.

אָבער לאחר הנתינה (כולל גם הנתינה מהרב לתלמיד), איז דער עיקר — די הבנה והשגה וקליטה פון עניני התורה אינעם אדם המקבל, הלומד. און כדי אַז אַ דבר שכל זאָל נקלט ווערן ביים מענטשן, מוז ער נעמען און פאַרשטיין יעדן פּרט פונעם שכל; און דוקא דורך דעם וואָס ער איז תופס יעדן פּרט בפ"ע, ווערט ביי אים נקלט (דורך די אַלע פּרטים) דער קיצור ונקודת השכל כדבעי ובשלימותה. ובדוגמא — פאַר־שטיין אַ משנה (וואָס זי איז ב„דרך קצרה"[41]) לעומקה ובשלימותה איז דאָס דוקא נאָכן לערנען און פאַרשטיין וקולט זיין (לעיונא — וואָס דאַמאָלס איז דאָס תורתו[42]) כל פּרטי אריכות הדינים והשקו"ט וכו' וועלכע זיינען אין ברייתא[43], סוגיות הש"ס וכו' אויף דער משנה.

ז. בדוגמא לזה י"ל אויך דעם חילוק צווישן חסידות הכללית און חסידות חב"ד:

דער גילוי פון חסידות הכללית דורכן בעש"ט איז (דער עיקר הדגשה בזה) ווי זי קומט מלמעלה — מהקב"ה וצדיקים שדומין לבוראם[44]. און דערפאַר איז איינע פון די הויפּט הדגשות פון חסידות הכללית אויפן ענין האמונה — „צדיק באמונתו יחי'"[45] — וואָס אמונה איז ניט אַ זאַך וואָס ווערט אויפגעטאָן דורך דעם מענטשן, נאָר זי קומט מלמעלה[46], כולל אויך מאב (רב) לבן (תלמיד) — מאמינים בני מאמינים[47] — און דער אדם איז אַ „מקבל".

דורך דעם וואָס דער אַלטער רבי האָט אַראָפּגעטראָגן חסידות אין חב"ד (שכל האדם), איז געגעבן געוואָרן די אפשריות (ובמילא — די דרישה) אַז די ענינים פון חסידות זאָלן ווערן מובן (ביז —) נקלט ווערן אין מענטשן דורך עבודה בכח עצמו[48]; ווען אַ איד האָרע־ וועט צו פאַרשטיין פּנימיות התורה, תורת החסידות, ביז אַז דאָס לייגט זיך ביי אים אָפּ (נוסף מצד אמונה, אויך) מצד זיין השגת השכל[49], דעמאָלט קומט צו דער יתרון, אַז דער חיות אין עבודת ה' וואָס אים קומט צו דורך דעם איז אָן אויפטו פון דעם אדם העובד, אַ זאַך וואָס ער האָט מחדש געווען דורך זיין יגיעה.

(39) פסחים ג, ב.

(40) ראה בארוכה ביאוה"ז פ' אחרי עו, ד. ד"ה וידעת תרנ"ז (סה"מ תרנ"ז ע' מט). ועוד.

(41) כלשון הרמב"ם שהמשנה „דבר קצר וכולל ענינים רבים" (הקדמתו לפיה"מ ד"ה אחרי כן).

(42) ע"ז יט, א.

(43) ראה תענית כא, א: אי איכא דשאיל כו'.

(44) רות רבה פ"ד, ג. ועוד.

(45) חבקוק ב, ד. וראה לקוטי דיבורים ח"א קמא, ב. ועוד.

(46) ראה תניא פל"ג.

(47) שבת צז, א.

(48) ראה לקו"ד שם. ובכ"מ.

(49) בלשון הידוע (תקו"ז ת"ו בסופו) יתפרנסון מהאי חבורא דילך וכפי' המקדש מלך (בהקדמתו לזהר): יתפרנסון . . כשיפורש להם אמיתיות מאמריו כו'. ובכסא מלך לתקו"ז שם: יתפרנסון . . יפורשו מאמריו העמוקים . . שיבינו כו' כי הלומד גירסא בעלמא כו'.

[און דערפאַר האָט דער ענין — די נתינת כח אַז מען זאָל קענען „מחדש" זיין און אויפטאָן אין עבודה ע"פ חסידות בכח עצמו — געמוזט נתגלה ווערן דורך אַ נשמה חדשה דוקא].

ח. דאָס איז אויך וואָס כ"ק מו"ח אדמו"ר האָט געזאָגט אַז דער בעש"ט האָט באַוויזן ווי מען דאַרף דינען דעם אויבערשטן, און דער אַלטער רבי האָט באַוויזן ווי מען קען דינען דעם אויבערשטן:

דער חילוק צווישן „ווי מען דאַרף" און „ווי מען קען" איז: אין „ווי מען דאַרף" הערט זיך אָן די הדגשה אויף דעם ענין ווי (מען דאַרף עס טאָן ווייל) ער ווערט געמאָנט מלמעלה און קומט מלמעלה; „ווי מען קען" איז מדגיש די יכולת האדם אינעם ענין, דאָס וואָס ער קען אויפטאָן בכח עצמו.

אַוודאי ופשיטא אַז חסידות הכללית האָט אויפגעטאָן עבודה בפועל ע"פ דרכי החסידות, און נאָכמער — דער חיות פון חסידות הכללית נעמט דורך דעם מענטשן[50] ביז אין אַלע עבודות פרטיות — זיין דאַווענען, לערנען, מעשה המצות ביז „כל מעשיך" — ווערן אַלע געטאָן אויף אַ גאַר הויכן אופן, מיט אַ חיות חדש;

וויבאַלד אָבער דאָס איז אַ חיות וואָס קומט מלמעלה — מצד אמונה — איז דאָס אַ חיות כללי[51], וואָס נעמט אַרום און נעמט דורך אַלע פרטי האדם בשווה; עס הערט זיך ניט אָן דער ענין ותוכן מיוחד פון דעם פרט אין עבודת ה', נאָר זיי זיינען אַלע חלקים ופרטים פון איין כלל.

ווי מ'זעט אינעם ענין האמונה, אַז דער חיות וואָס זי ברענגט אַריין אין די פרטים פון עבודת ה', איז ניט מצד דעם תוכן פרטי פון יעדער עבודה, נאָר מצד דעם וואָס דער מענטש בכללו איז באמונתו יחי', ער לעבט מיט זיין אמונה, ווערן דערפאַר (בדרך ממילא) אַלע זיינע ענינים געטאָן מיט אַ חיות און געשמאַק.

דער אַלטער רבי האָט באַוויזן ווי מען קען דינען דעם אויבערשטן — ווי אַזוי דער מענטש האָט ביכולת צו שאַפן אַ חיות אין עבודת ה' בכח עצמו, דורך דעם וואָס ער האָרעוועט אויך בשכלו צו פאַרשטיין פנימיות התורה; ובמילא איז דאָס באופן, אַז עס ווערט אין יעדער עבודה פרטית אויפגעטאָן אַ נייער חיות, אַ חידוש, מצד דעם נייעם עומק וואָס ער האָט אין דעם תוכן פרטי פון דער עבודה[51].

ט. ע"פ כל הנ"ל וועט מען פאַרשטיין די צוויי נוסחאות הנ"ל בנוגע דעם חיות וואָס ח"י אלול ברענגט אַריין אין דער עבודה פון אלול:

מצד חסידות הכללית ווערט אַריינגעבראַכט אַ חיות כללי אין אלול — אין אַלע סוגי עבודה (כנ"ל ס"א־ב) — אין אַן אופן אַז די פרטי עבודה הערן זיך ניט אָן ווי באַזונדערע ענינים.

אין פשוט'ע ווערטער: אין דעם חשבון הנפש וואָס אַ איד מאַכט בחודש אלול, מצד הנ"ל — טראַכט ער בעיקר וועגן זיין מצב כללי אין עבודת ה'. ער מוז טאַקע מאַכן אַ חשבון פרטי וואָס האָט זיך ביי אים געטאָן אין יעדן פרט אין עבודת ה' — אַנדערש וועט ביי אים ניט זיין קיין ריכטיקער חשבון — אָבער אים איז נוגע (בעיקר) דער צד השווה וסך־הכל פון זיין מצב, צי ער איז צוגעבונדן

50) ראה בארוכה לעיל ע' 245 ואילך.
51) ראה גם לעיל שם ע' 247-8.

כדבעי צום אויבערשטן אָדער ח"ו ניט כדבעי.

דער אַלטער רבי, האָט אויפגעטאָן דעם ענין פון עבודה (אין חסידות) בכח עצמו, אריינגעבראַכט אַ חיות אין דער עבודה פון „אני לדודי ודודי לי" — וואָס דער **סדר (פריער „אני לדודי" און דערנאָך „ודודי לי") — ווייזט אויף דער עבודה וואָס הויבט זיך אָן מיט אַן** אתעדל"ת[52] **און דער קירוב פון אויבערשטן צו אים („ודודי לי") ווערט אויפגעטאָן ביותר וביותר וויבאַלד עס** קומט **דורך** זיין **עבודה, זיין „יגעת", וואָס ער פועל'ט ביי זיך (בכח עצמו) דער „אני לדודי".**

און דאָס טוט אויף אַ חיות חדש אין אַלע **סוגי עבודות פון חודש אלול, אַז זיי אַלע ווערן געטאָן אין אַן אופן פון „אני לדודי" — עבודה בכח עצמו.**

(משיחת ש"פ תבא, ח"י אלול, תש"ל)

52) ראה בארוכה ס' השיחות תש"ג ע' 177.

נצבים

א. אויף „אתם נצבים (היום)"[1] שטעלט זיך רש"י און איז מפרש: „מלמד שכינסם משה לפני הקב"ה ביום מותו להכניסם בברית".

איז דאָ ניט פאַרשטאַנדיק: וואָס איז דאָ רש"י מחדש „מלמד שכינסם כו' להכניסם בברית", עס שטייט דאָך מפורש „אתם נצבים היום גו' לעברך בברית ה' אלקיך"?

מפרשים[2] לערנען, אַז דער חידוש פון רש"י „מלמד כו'" איז ניט אין דעם „להכניסם בברית" וואָס שטייט מפורש אין פסוק, נאָר אין דעם „כינסם משה כו'"[3]: אין פסוק שטייט נאָר „אתם נצבים", קען דאָך זיין אַז משה האָט זיי ניט צונויפגעקליבן, נאָר זיי זיינען געבליבן עומדים על מקומם (ווי זיי זיינען געוועזן חונים סביב הארון), זאָגט רש"י „מלמד שכינסם משה לפני הקב"ה כו' להכניסם בברית", און זיין ראַי' אַז „כינסם" איז פון „להכניסם בברית" — כניסה לברית איז דורך העברה[4], וואָס דערצו מוז זיין פריער כינוס.

עס איז אָבער שווער אַזוי צו איינלערנען אין פרש"י, ווייל לפי"ז: א) האָט רש"י געדאַרפט מעתיק זיין אין דעם דיבור המתחיל אויך די (ווייטער־דיקע) ווערטער „לעברך בברית", וואָס פון דעם איז זיין הכרח. ב) ער האָט געדאַרפט זאָגן ניט „להכניסם" נאָר (ע"ד לשון הכתוב) „להעבירם בברית", וואָס דערפון איז די ראַי' אַז „כינסם". ג) פון לשון רש"י „מלמד שכינסם משה כו' להכניסם בברית" איז משמע אַז דער חידוש פון רש"י באַשטייט אין „להכניסם בברית" (ניט אין דעם עצם ענין וואָס „כינסם", און „להכניסם בברית" זאָל זיין בלויז די ראַי' אויף דעם).

ב. לאחרי ווי רש"י איז מפרש די פסוקים ביז נאָך „למען הקים אותך היום לו לעם והוא יהי' לך לאלקים" איז ער מפרש אין אונזער פסוק נאָך צוויי פירושים: „ומ"א[5] למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות לפי ששמעו ישראל מאה קללות כו' התחיל משה לפייסם אתם נצבים היום כו' והרי אתם קיימין לפניו"; און דערנאָך איז ער מפרש דעם וואָרט „היום" (לפירוש זה) „כיום הזה שהוא קיים כו'", און איז ממשיך „ד"א[6] אתם נצבים לפי שהיו ישראל יוצאין מפרנס לפרנס ממשה ליהושע לפיכך עשה אותם מצבה כדי לזרזם כו'".

דאַרף מען פאַרשטיין:

א) וואָס איז שווער אין דעם ערשטן פירוש וואָס צוליב דעם דאַרף רש"י

1) בכמה דפוסים נעתקו בפרש"י רק התיבות „אתם נצבים" — בדפוס ראשון (בסיום פרשת תבוא) אי' „פרשת אתם נצבים (ובר"פ מתחיל) היום מלמד כו'", בדפוס שני נעתק בתחלת פרש"י „אתם נצבים היום כולכם". וברוב הכת"י דפרש"י „אתם נצבים היום".

2) ראה ש"ח. ונראה שמפרש כן בראַ"ם. וראה גו"א כאן בתחלתו.

3) ראה ראַ"ם ורע"ב, דפ' שלמע' „ויקרא משה" (בס"פ תבא) הוא כינוס וענין בפ"ע. אבל ראה לקמן בפנים.

4) כפרש"י לקמן פסוק יא.

5) ראה תנחומא פרשתנו בתחלתו. תנחומא באָבער כאן ב.

6) ראה תנחומא שם.